

Mit gondolnak a műfordítók saját magukról? Egy felmérés eredményei 2.

SOHÁR ANIKÓ

egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Angol
Nyelvpedagógiai és Fordítástudományi Tanszék

Abstract: In May 2018, together with a statistician, I have conducted an online survey to learn how the respondent literary translators perceive their own social status (social ranking or prestige) and the position of their profession in Hungarian society, what they think of their living standards and fees, whether they regard literary translation as an art, what skills, competences and knowledge they consider essential for such a work, et cetera. A thorough statistical analysis has been done to find correlations, but even the preliminary findings seem to be fascinating and worth publishing. The paper briefly describes the findings of the survey, displays a few tables and diagrams of the answers to certain questions and attempts to come up with explanations for several facts and/or trends.

Keywords: self-image; skills, competences, knowledge; attitudes; professionalism, literary translators

1. A felmérés

2018-ban végeztem egy kérdőíves online felmérést, amely a magyar műfordítók helyzetét és énképét vizsgálta, s ennek a műfordítók honoráriumára és megbecsülésére vonatkozó előzetes eredményei egy évvel később meg is jelentek a nem sokkal korábban elhunyt Papp Andreára emlékező és a *A fordítás elméleti és gyakorlati kérdései* címet viselő kötetben (Sohár 2019). Szomorú, hogy a felmérés egyik további kérdésére kapott válaszokat már a korábbi szerkesztő, Nyomárkay István emlékkötetében jelentetem most meg. Papp Andrea és Nyomárkay István hosszú éveken át voltak a Modern Filológiai Társaság vezetői, a magyar fordítástudomány zászlóvivői, kollégák, barátok, s bizonyos vagyok benne, hogy nagy örömmel fogadták volna ezeket a kutatási eredményeket is.

1.1. A kérdőív

A kérdőív tíz kérdéscsoportból állt, négy oldalon, tehát mindössze háromszor kellett kattintani ahhoz, hogy a végére érjen az ember s kitöltése nagyjából 15-20 percet vett igénybe. Azért lett ilyen rövid, hogy minél kevesebb potenciális kitöltőt riasszon el. Az összes engem érdeklő kérdést persze emiatt nem is tudtam feltenni, de azért ezzel is sikerült közelebb jutni a műfordítók jobb megismeréséhez és önképük fölvázolásához.

A kérdőív kitöltése során mindenki megtapasztalhatta, hogy a válaszolás nem kötelező, ki lehet hagyni egy-egy választ, pontosan abból a megfontolásból, hogy minél többen tölthessék ki legjobban tudásuk szerint, de ne legyen rákényszerítve

a kitöltő sem hasraütéses, sem az álláspontjával nem teljesen egyező válasz bejelölésére vagy begépelésére. Ezzel megnehezítettem a válaszok (statisztikai) elemzését, és utat nyitottam a nem teljesen következetes válaszoknak is, ellenben reményeim szerint így a valóságot pontosabban közelítő végeredményre tettem szert.

Maga a felmérés élénk visszhangot keltett műfordítói berkekben, több ilyen jellegű Facebook-csoportban, s különféle viták is kialakultak következtében (a helyes-helytelen kérdésfeltevéstől egészen a műfordító mibenlétét meghatározni próbáló definíciókig), ezek tartalomelemzésére is előbb-utóbb érdemes lenne sort keríteni. Most azonban terjedelmi okokból csak a kérdőív és a kapott válaszok egy részének rövid bemutatására szorítkozom: ígérem, ez sem lesz érdektelen.

Az első kérdéscsoport a műfordítók honoráriumára és megbecsülésére vonatkozott a múltban és a jelenben. A második a műfordítók szokásait, véleményét, valamint (ösztön)díjait firtatta. A harmadik és negyedik a műfordítók szokásainak konkrét megnyilvánulására irányult: szoktak-e a műfordítók a saját helyzetükről és/vagy pályájukról, tapasztalatukról beszélgetni másokkal, illetve ha igen, kikkel osztják meg tapasztalataikat, illetve gondolataikat a saját helyzetükről és/vagy pályájukról? Az ötödik és hatodik azt akarta megtudni, tagjai-e valamely érdekvédelmi szervezetnek vagy műfordítással foglalkozó tudományos társaságnak a műfordítók, illetve mennyire ismertek, elfogadottak ezek a műfordítók körében. Kíváncsi voltam arra is, hogy esetleg van-e olyan szervezet, aminek a létezéséről nem is tudtam a kérdőív összeállításakor. A hetedik kérdés azt igyekezett felmérni, hogy a műfordítók szerint milyen ismeretek, készségek, jártasságok szükségesek a műfordításhoz, s az erre kapott válaszokat most össze is fogom hasonlítani a PETRA-E keretrendszerben felsorolt kompetenciákkal. A nyolcadik pontban a felsorolt állítások a műfordítók attitűdjét vizsgálták: viszonyukat a kiadókkal, bizalmukat önmaguk és a kiadók iránt, magának a műfordításnak, valamint a műfordítói szerepnek a felfogását, társadalmi ismertségét, illetve az angol nyelv dominanciájáról vallott felfogásukat. A kilencedik kérdéscsoport a műfordítók életkorát, nemét, munkaidejét, -nyelvét és tempóját, foglalkoztatottságát volt hivatott felderíteni; a tizedik pedig azt firtatta, a válaszolók munkaidejük mekkora hányadát töltik műfordítással, azaz hányan élnek színtisztán műfordításból, s hányan végzik ezt a tevékenységet más munka mellett. Különösen a két csoport egymáshoz viszonyított arányára voltam kíváncsi, s ennek változására az előző felmérés óta.

Amikor megadott válaszok közül lehetett választani, minden esetben négy lehetőség állt rendelkezésre (például rendkívül rossz, rossz, jó, kiemelkedően jó), módszertani okokból sehol nem szerepelt a sokak által elvárt „Nem tudom/nem akarok felelni” opció.

1.2. A válaszolók

A kérdőívet részben vagy egészben egy hét alatt 84-en töltötték ki (összehasonlításképpen: a CEATL-felmérést utoljára 41-en), akiknek ez úton is hálásan köszönöm a válaszokat. A kapott válaszokból már a statisztikai elemzések előtt is le lehet vonni néhány következtetést. Már most látszik, hogy egy alapos műfordítás-szociológiai vizsgálódásra feltétlenül nagy szükség van, s az is körvonalazódott számomra, nagyjából milyen irányba kellene elindulni. Remélem, lesz erre módom a közeljövőben.

A válaszolók 75%-a nő, 25%-a férfi volt. Kérdéses, hogy ez az arány valóban jellemző-e a műfordítókra, vagy csak esetleges. Mivel a CEATL-felmérés nem kérdezett rá a válaszolók nemére, nincs mivel összehasonlítani, ugyanakkor nem lepne meg, ha kiderülne, hogy a műfordítás anyagi és erkölcsi megbecsültségének romlása elnöiesedéshez vezetett, ahogy ezt más szakmáknál (pl. a tanítói pálya esetén) már láthattuk.

A korfa sokatmondó, a legfiatalabb kitöltő 25, a legöregebb 80 esztendő, azaz a műfordítók közül még az idősebbek is ott vannak a világhálón, a facebookos csoportokban, egyéb online szakmai fórumokon. Nem biztos, hogy ezt sok más értelmiségi szakma mondhatja el magáról. Azt is érdemes lenne alaposabban megvizsgálni, hányan maradnak szakmai szempontból is aktívak hetven fölött is, mivel az utóbbi időkben több vizsgálat is kimutatta, hogy több nyelv rendszeres használata jelentősen csökkenti a demencia kockázatát, miként az időskori elszigetelődését, elmagányosodását is.

Ha évtizedek szerinti bontásban is megnézzük az életkor szerinti eloszlást, akkor azt látjuk, hogy a digitális bennszülöttek, a harmincon aluliak alig több mint tíz százalékát teszik ki a válaszolóknak, szemben a 61 és 80 közöttiek 15%-ával, míg a legtöbben, csaknem ugyanannyian, a harmincas és negyvenes korosztályból (28, illetve 27%) vették a fáradságot s töltötték ki a kérdőívet.

Az életkor szerinti megoszlásnak rögtön az első kérdéscsoportnál lesz jelentősége, hiszen a fiatalabbaknak a rendszerváltás előtti vagy közvetlen utáni időkről nincs személyes tapasztalata, csak hallomásból tudhatják, milyen volt akkoriban a műfordító élete – erre sokan ki is tértek a visszajelzésekben, azt tudakolván, hogyan nyilvánítsanak véleményt olyan évtizedekről, amikor még nem is éltek. Ez azért érdekes, mert civilizációnk erősen épít a másodkézből szerzett információkra (írásbeliség, formális oktatás), miért ne lehetne véleménye valakinek hallomásból vagy olvasmányélményből szerzett tudás alapján?

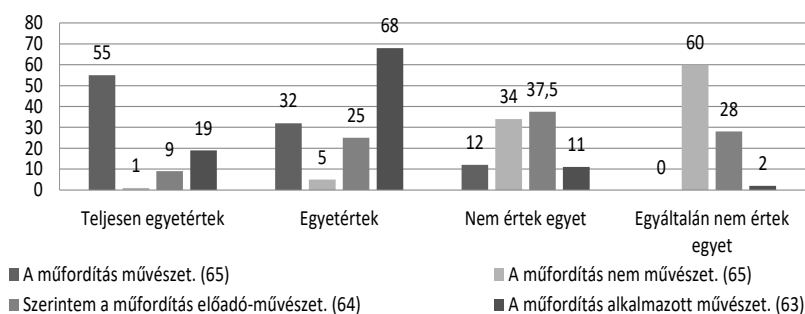
A válaszolók összesen 13 forrásnyelvről fordítanak, közülük kimagaslik az angol, amit a német, a francia és érdekes módon a magyar követ, a többi nyelvet csupán egy vagy két műfordító említette. Ezek ábécésorrendben: belorusz, cseh, finn, holland, kínai, latin, lengyel, olasz és spanyol. Egyvalaki a „vegyes” szóval

válaszolt, ami alatt feltehetőleg azt értette, hogy nem egy forrásnyelvről dolgozik, ám az sajnos nem derült ki, mely nyelvekről.

2. Művészet-e a fordítás?

A nyolcas volt a leghosszabb rész, amely egyrészt korábbi (a 3–4. részben feltett) kérdésekre adott válaszok ellenőrzésére szolgált, másrészt megkísérelte feltérképezni azokat az irányokat, amelyek alaposabb, célzott vizsgálatot igényelhetnek, mint például a műfordítók és a kiadók viszonya, a kapott (vagy nem kapott) visszajelzések, a műfordítók utánpótlása vagy elképzelésük a saját hivatásukról. Összesen 75 állítást helyeselhetett vagy ellenezhetett a válaszoló, ezek közül fogok most néhányat tárgyalni. Ehhez az egyszerűség kedvéért ábrán tüntetem fel az adatokat. Minden állításnál zárójelben szerepel az arra a kérdésre válaszolók száma.

Az 1. ábrán látható kérdéscsoport azt firtatta, hogy minek tartják a műfordítók hivatásukat, művészetként tekintenek-e rá, s ha igen, vajon alkalmazott vagy előadó-művészetként. Mint az ábrán látható, a túlnyomó többség (87%) egyetért azzal, hogy a műfordítás művészet, csupán a válaszolók egy-nyolcada vitatta ezt az állítást. Ugyanakkor az ellenkező állítást csak 6% tartotta vállalhatónak, és 94% elutasította, azaz a műfordítás művészet voltának tagadását többen vetették el. Hét százalék már szignifikáns különbség. Egyértelműnek tűnik tehát, hogy a műfordítók döntő többsége művészetnek hiszi a műfordítást, s ebből következőleg saját megítélése szerint ő művészi tevékenységet folytat. De milyen művészetet?

1. ábra. Mi a műfordítás?

A műfordítás nyilvánvalóan nem önálló alkotóművészet, hiszen nem a semmiből hoz létre új alkotást, ám mind az előadó-művészet, mind az alkalmazott művészet mellett fel lehet hozni érveket. Az 1. ábra azonban nem hagy kétséget afelől,

hogy a műfordítók utóbbit preferálják: 87% szemben az előadó-művészet 34%-ával, amit kétszer annyian vetnek el. Pontosan annyian választották ezt az opciót, ahányan arra szavaztak, hogy a műfordítás nem mesterség, hanem művészet. Persze, azt előzőleg nem tisztáztuk, hogy a művészet melyik jelentésére gondolunk: „A valóságnak bizonyos esztétikai elvek szerinti, a lényegét kiemelő tükrözése, megjelenítése mint a társadalmi tudat egyik formája. Erre irányuló, a művész egyéniségét is kifejező alkotótevékenység” vagy „Valamely tevékenységben való nagyfokú hozzáértés, ügyesség” (MÉSZ 2008: 728)? Utóbbi, átvitt értelem tűnik valószínűbbnek, de vajon tényleg erre gondoltak a válaszolók? Ennek azért van különös jelentősége, mert a romantika óta ismerős az éhező művész toposza, aki az el nem ismerés és az anyagi megbecsülés teljes hiánya ellenére művészetének szenteli életét: vajon nem ezzel vizsgáltják-e magukat a láthatatlan és rendkívül rosszul fizetett műfordítók világszerte?

A fordítás művészet. Ahhoz, hogy jól csináljuk, jó sok alkotókészség és türelem kell, nem is beszélve az író nyelvének, helyének és életművének mélységes ismeretéről. Állhatatosság is kell hozzá, mert a fordítókat hírhedten rosszul fizetik és kevésbé becsülik meg, a nevüket gyakran fel sem tüntetik az általuk megalkotott könyvek borítóján. (NEA 2014: ii, saját fordítás)¹

Ha pedig a műfordítás művészet, akkor nyilvánvalóan szükséges hozzá affinitás, tehetség, ami veleszületett adottság, azaz nem vagy csak részben tanítható. Műfordítónak születik az ember. Ennek megfelelően ma, Magyarországon hivatalosan nincs is műfordító-képzés eltekintve a Pázmány Péter Katolikus Egyetem angol nyelvű szakirányú továbbképzésétől és egyes íróiskolák üzleti tanfolyamaitól. Ez csak azért nem teszi égető kérdéssé az utánpótlás-nevelést, mert szemlátomást nincs rá szükség: mindig sokan akarnak műfordítás(oka)t készíteni. Ha azonban megkérdezzük a műfordítókat a képzésről (Galambos, megjelenés előtt), akkor kiderül, hogy bár vannak, akik semmilyen formális oktatásban nem részesültek, általános vélekedés (80%, illetve 87%), hogy ez nem jó, s örülnének annak, ha egyetemi vagy posztgraduális szinten szabályozottan képeznének műfordítókat. Senki nem gondolta úgy, hogy az ilyen képzés teljesen fölösleges lenne. Természetesen a hivatás presztízsét is növelné, ha diplomát (amit például a Trinity College Dublin vagy az Essexi Egyetem kínál), netán doktorátust lehetne szerezni belőle (ahogy a Warwick Egyetemen vagy a

---

¹ Translation is an art. It takes a great deal of creativity and patience to do it well, not to mention a deep knowledge of a writer's language, place, and oeuvre. But it also takes fortitude, for translators are notoriously underpaid and underappreciated, their names often left off the covers of the books they create.

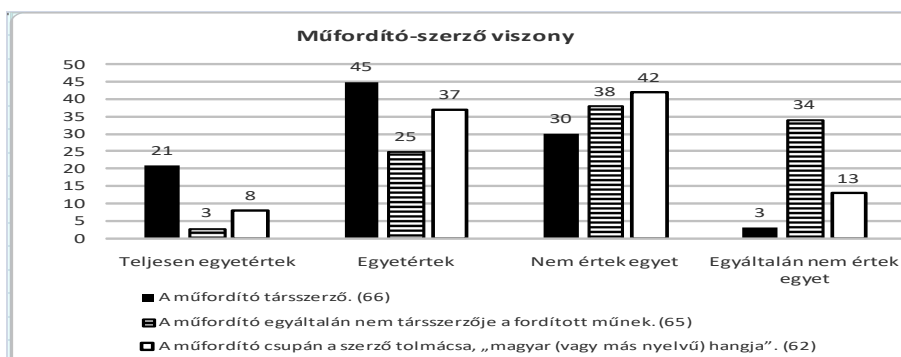
Goldsmiths Londoni Egyetemen), ha lenne a műfordításnak is egyetemi tanára, mint az angolszász világban számos helyen.² S a művészképzés elfogadott gyakorlat, egyedül az merülhet fel kérdésként, hogy hová kerüljön a műfordítók oktatása: a bölcsészettudományi karokra? Azoknak nincs jártassága a művészképzés terén, ahogy a művészetekkel foglalkozó egyetemek meg nem foglalkoznak irodalommal, s így egyelőre nincs gazdája ennek a területnek.

Vizsont, ha a műfordító – alkotó vagy alkalmazott – művész, akkor a szerzőhöz képest szerepe magától értetődően nem alá-, hanem mellérendelt. A műfordító és szerző viszonyát (vö. Pym 2011, Jansen 2018) a 2. ábrán bemutatott három állítás firtatta.

Ez a kérdés már jobban megosztotta a kérdőívet kitöltőket: kétharmaduk tartja magát társszerzőnek, s még többen (72%) tiltakoznak az ellen, ha *nem* társszerzőként tekintenek rájuk. Ez jól tükrözi a műfordítóknak a #namethetranslator mozgalomban is megnyilvánuló növekvő öntudatát: egyre fontosabbá válik, hogy a műfordító munkáját kvázi egyenrangúként ismerje el a nagyközönség (ld. Han Kang Nemzetközi Man Booker-díját 2016-ban, amit a *Növényevő* angol fordításáért kapott). Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy bár a válaszolók 28–33% tagadta a szerző-műfordító mellérendelést, 45% bólintott rá arra a kijelentésre, hogy a műfordító a szerző „tolmácsa”, „magyar hangja”. S itt érdemes egy pillanatra megállni s elgondolkodni, mert ezek az arányok szépen szemléltetik azt, mekkora zűrzavar uralkodik a fejekben a műfordítással, illetve a műfordításra és műfordítókra vonatkozó hasonlatokkal kapcsolatban: elvégre a tolmácsolás „idegen nyelvű irodalmi művet lefordít” (MÉSZ 2008: 1022) értelemben is használatos, tehát a műfordítás szinonimájaként, a „magyar hangja” viszont valaki más fordításának, az idegen nyelvű szöveg magyarra szinkronizált verziójának elmondóját jelenti, ami már duplán távolodás az eredetitől. Valószínűleg a nagyobb arányú elfogadásban szerepet játszhatott a műfordítóktól teljes és tökéletes hűséget követelő széles körben elterjedt elvárás. A hűség követelménye pedig jelentős kötöttséget jelent, ezért arra is kíváncsi voltam, mennyire érzékelik kényszernek ezt – általában, illetve saját magukra vonatkoztatva – a műfordítók, hányan érzik úgy, mint Kosztolányi, hogy „gúzsba kötötteen táncolnak” (1971: 516)? A 3. ábra ezt és további két idevágó állítást – „a fordítás ferdítés” (Kosztolányi 1971: 514), s az ebből következő, erősen sarkított „a fordító (azaz Ön) ferdít” kijelentéseket –, valamint az ezekre adott reakciókat tartalmazza.

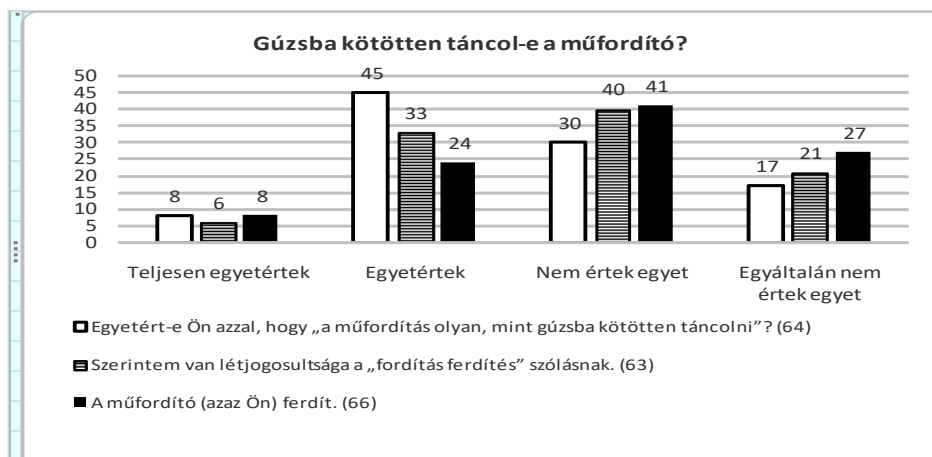
---

² Például Peter Bush a Middlesex Egyetemen (1997–1998), Amanda Hopkinson a Kelet-Angliai Egyetemen (2004–2010), James Hadley (Ussher Assistant Professor in Literary Translation) a Trinity College-ban (2018–).

2. ábra. A műfordító és a szerző viszonya

Az első esetben már erősen közelít a fele-fele arányhoz a válaszok megoszlása (53–47), alig hat százalék van a két tábor között, azaz ebben a kérdésben van legkevésbé konszenzus annak ellenére, hogy ez igencsak elterjedt vélekedés, sokat emlegetett idézet, aminek igazságtartalmát nem szokás kétségbe vonni. Mégis, úgy tűnik, a műfordítók csaknem fele fenntartásokkal kezeli ezt a – közsimeren műfordító megfogalmazta – vélekedést. Ha elfogadjuk, hogy a fordító kényszerpályán mozog a közlendő minél pontosabb tolmácsolása érdekében, akkor ebből logikusan következik, hogy alkalmanként ferdtítésre kényszerül a nyelvek és kultúrák eltérő szerkezete és megközelítésmódja miatt. Azonban ezzel már jóval kevesebben értenek egyet, csupán 39%, tehát a többség általánosságban úgy ítéli, hogy a fordítás többnyire változtatás nélkül bekövetkező közvetítés, vagy, ha mégis előfordul eltolódás, az semmi esetre sem tudatos – elvégre a ferdtítés torzítás, hamisítás, s mint olyan tudatlanságból vagy előre megfontolt szándékossággal történhet. Ezt az értelmezést alátámasztani látszik az, hogy amikor már nem általában, hanem konkrétan a válaszoló praxisára utal az állítás, még kevesebben tudták elfogadni, alig 32%. Ami viszont szembeötlő és elgondolkasztató, hogy ezzel a kijelentéssel 2%-kal többen tudtak teljesen azonosulni, mint az általános fordítói ferdtítéssel, s 16%-kal kevesebben utasították el teljesen. A két százalékra még lehetne azt mondani, hogy hibahatáron belül van, a 16 százalékra nem. Feltehető, hogy ami egészében véve elfogadható, rögvest elfogadhatatlanná válik, ha az ember saját magára kell alkalmazza, s ennek fényében kell a többlet 2%-ot is értékelni: gondolhatjuk, hogy a válaszoló műfordítók 8%-a kegyetlenül őszinte önmagával, vagy akár azt is, hogy ezek az emberek ragaszkodnak rendíthetetlenül, megalkuvás nélkül a fordítói hűség eszményéhez...

3. ábra. Egyetértünk-e Kosztolányival?

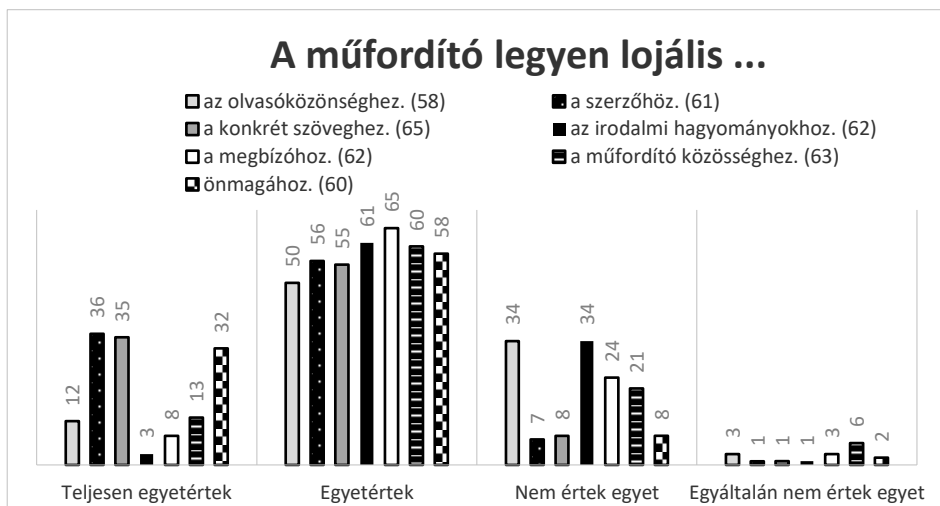
Mindenesetre ez a kérdés további vizsgálatot igényel, s remélem, a következő műfordítókat vizsgáló felmérés alaposabban ki fog térni rá.

Ám szerencsére most is voltak olyan állítások, amelyekre adott válaszból talán pontosabb következtetések vonhatók le, ugyanis egy csokor kijelentés a műfordító lojalitására kérdezett rá (vö. Jansen 2018: 7): vajon kinek, minek van elsőbbsége a lojalítások szövevényébe bonyolódott műfordító számára? Kihez kell igazán hűséges legyen? Erre a sarkalatos kérdésre különösen a nemrég az érdeklődés homlokterébe került Amanda Gorman-vers fordítása körül kialakult viták, egymásnak feszülő, néha kibékíthetetlennek tűnő nézőpontok ütközése során többen is felhívták a figyelmet (például Kovács 2021). Hét különböző, néha jól megférő, néha esetleg érdekellentétben álló lojalitást rangsoroltak a válaszolók, s ezek csökkenő sorrendben a következők: a műfordító legyen lojális a szerzőhöz (92%), a konkrét szöveghez és önmagához (90%), a megbízóhoz, illetve a műfordító közösséghez (73%), az irodalmi hagyományokhoz (64%), az olvasó-közönséghez (62%).

Nagyon elgondolkoztató, hogy a műfordítók egyharmada szerint nem kell lojálisnak lenni sem az irodalmi hagyományok, sem az olvasók iránt, miközben csaknem egynegyedük a megbízó és egyötödük a műfordító közösség iránti lojalitással sem ért egyet. Ez praktikusán akár azt is jelentheti, hogy a műfordító fittyet hány a bevett tradíciókra (mondjuk, a párbeszédet angolszász módra idézőjelekkel jelöli), ignorálja a közönség elvárásait és háttérismereteit (teszem azt, olyan regiszterbe ülteti át a szöveget, amelynek befogadása nehézséget okoz), a megbízó kéréseit nem teljesíti (pl. nem tartja a határidőt, a terjedelmet),

és esetleg alattomban elhalássza műfordító kollégája megbízását saját magának. A lojalitás bújtatottan ugyanis a műfordítói etikára kérdez rá, s bizony kíváncsian várom, hogy a statisztikai elemzés kimutat-e kevesebb lojalitást a munkaidejük kisebb hányadában műfordítással foglalkozók körében, vagy talál-e összefüggést mondjuk az életkor és a lojalitás mértéke között. A hipotézisem az, hogy azok, akik kevésbé érzik magukénak a műfordító közösséget, természetesen kevesebb lojalitást fognak tanúsítani kollégáik, de akár a megbízók iránt is, mint azok, akik ténylegesen műfordításból élnek.

4. ábra. A műfordító lojalitása

Az is feladja a leckét a kutatónak, hogy mit kezdjen azzal a meglepő ténnyel, miszerint 10% nem ért egyet azzal, hogy a műfordító legyen hűséges önmagához – többen, mint ahányan a szerző vagy a konkrét szöveg iránti hűséget vetik el. Lehet, hogy ennyien nem olvasták Lassie³ történetét? De tréfán kívül: elképzelhető, hogy minden tízedik műfordító hajlandó félretenni elveit és átültetni olyan művet, ami szöges ellentétben áll meggyőződésével, ízlésével, világképével? Ez is alaposabb utánajárást érdemlő kérdés, mint azt a *Mein Kampf* magyarra fordítása körüli 2016-os polémia is jelezte. A műfordítói etikát ideje lenne szisztematikusan és minél nagyobb mintán megvizsgálni, elvégre ne feledjük, a műfordítói hivatás a bizalomra épül, a műfordítók tolmácsolásában olvassuk a világirodalmat s elhisszük nekik, hogy tényleg azt tolmácsolják, ami az

³ Eric Knight: Lassie hazatér. Ford. Thurzó Gábor. Budapest. Móra. 1962. További fordítások: Dobó Zsuzsanna 2015, Erős László Antal 2008, és Komló Zoltán 2017.

eredeti szövegben állt. Ez a bizalom rendíthetetlennek tűnik, s jó lenne, ha ez így is maradna.

3. Összegzés

A felmérés során összegyűjtött válaszok már első ránézésre is alapvető kérdéseket feszegetnek, s egyértelművé teszik: nem véletlen, hogy nincs konszenzus a műfordítók társadalmi státuszában és besorolásában még a hivatás művelői között sem. Úgy tűnik, egyedül abban értenek egyet a műfordítók, hogy amit művelnek, az művészet. Azonban már korántsem ilyen problémamentes a viszonyuk a szerzőhöz: egyik oldalról a szerző iránti hűség a legdominánsabb műfordítói vonás, erősebb, mint a lojalitás önmagukhoz, másik oldalról viszont erősödik az a szellem, amely a műfordítót társszerzőnek, vagy akár célnyelvi szerzőnek tartja (ld. Bantinaki 2019), s határozottan tiltakozik a fordítók láthatatlansága ellen. Jansen (2018) arra a következtetésre jut, hogy az általa vizsgált műfordítók (egy kivétellel), nem akartak a szerző helyére lépni, csak alkotómunkájuk jobb elismerésére vágnak, s ezt a magyar műfordítóról is kijelenthetjük. A most vázolt problémákat csak egy alaposabb, elemzőbb vizsgálat tárhatja fel teljes mélységükben. Annyi azonban bizonyosnak látszik, erre mihamarabb sort kell kerítenünk a magunk és a szakmánk érdekében.

Felhasznált irodalom

- Bantinaki, K. 2019. The literary translator as author: A philosophical assessment of the idea, *Translation Studies* 13(3): 306–317.
- Galambos, D. (megjelenés előtt). Így születnek a műfordítók? Képzési, felkészülési lehetőségek, kompetenciák és megítélésük a magyar műfordítók körében. In: Csikai, Zs.&Kóbor, M. (eds.). *Iránytű az egyetemi fordítóképzéshez*. Szeged. Kontakt Plusz.
- Jansen, H. 2018. I'm a translator and I'm proud: how literary translators view authors and authorship, *Perspectives*, DOI: 10.1080/0907676X.2018.1530268
- Kosztolányi, D. 1971. *Nyelv és lélek*. Budapest. Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Pym, A. 2011. The translator as non-author, and I am sorry about it. In: Buffagni, C. Garzelli, B.&Zanotti, S. (eds.), *The translator as author: Perspectives on literary translation*. Berlin. LIT Verlag. 31–43.
- Sohár, A. 2019. Mit gondolnak a műfordítók saját helyzetükről? Egy felmérés előzetes eredményei. In: Nyormárcay, I. – Nagy, S. I. (eds.) *A fordítás elméleti és gyakorlati kérdései*. Budapest. Modern Filológiai Társaság. 269–299.

Ajánlott irodalom

- Booth, M. 2008. Translator v. author. In: *Translation Studies* 1 (2): 197–211.

- Cetera, A. 2007. The Merchant of Letters: The Status of a Literary Translator In: (Post)Modern Culture. *Literatura* (49)5: 26–33.
<https://core.ac.uk/download/pdf/26194275.pdf>
- Cronin, M. 1998 The Cracked Looking Glass of Servants. Translation and Minority Languages in a Global Age. In: Venuti. L. (ed.) *Translation and Minority. The Translator* különszám 4 (2). Manchester. St. Jerome Publishing, 145–62.
- Géher, I. 1989. A műfordító természetrajza: helyzetelemzés. In: Géher, I. *Mesterségünk címere. Amerikai könyvek magyar olvasóknak*. Budapest. Szépirodalmi. 228–302.
- González-Millán, X. 1996. Towards a Theory of Translation for ‘Marginal’ Literary Systems. The Galician Situation in Coulthard, M. & x Odber de Baubeta, P. (eds), *The Knowledges of the Translator*, Lampeter. Edwin Mellen Press. 279–90.
- Hermans, T. 1996. The Translator’s Voice in Translated Narrative. In: *Target* 8(1): 23–48.
- Iso-Ahola, R. 2017. Literary Translators as Revitalisers of an Endangered Language, *trans-kom* 10 [2] (2017): 164–187. http://www.trans-kom.eu/bd10nr02/trans-kom_10_02_03_Iso-Ahola_Revitalisers.20171206.pdf
- Petri, Gy. 1996. “A műfordító dilemmája”. In: Paetzke, H-H. (ed.) *Előadások a műfordításról*. Budapest: Collegium Budapest, 123–129.
- Pusztai-Varga, I. 2008. Műfordítók mint kulturális brókerek. In: *Fordítástudomány* X(2): 39–46.
- Pusztai-Varga, I. 2018. Élet ÉS fordítás. Műfordítói kompetencia régen és ma. In: *Fordítástudomány* XX (1): 36–46.

Internetes hivatkozások

- <https://www.surveymonkey.com/r/9L9V7RQ> A felmérés linkje – 2021.03.13.
- Kovács, B. 2021. Tényleg képtelen lefordítani egy fiatal fekete nő versét, aki nem fiatal fekete nő? HVG, 2021.03.16.
https://hvg.hu/elet/20210316_amanda_gorman_fordito_fekete_no_visszalepett_v_ersforditas_victor_obiols_Marieke_Lucas_Rijneveld?fbclid=IwAR1WYnt22h0LoHZq14Z3JUX-uYTKdJA2O9LrCbGDbNAPKh8_1zqwux7J50Q – 2021.03.17.